

Muuttuva ja muuttumaton murre – porilaiset murrepakinat kulttuuriperinnön tuottajina ja säilyttäjinä

Roni Hermo

Tampereen yliopisto

1 Johdanto

Viimeistään 2000-luvun taitteen ”murrebuumin” seurauksena suomen kielen murteet kehittyivät kullekin kyläkunnalle ja pitäjälle arvokkaaksi kulttuuriperinnöksi, jonka vaaliminen niin murrekirjallisuudessa, lehtien otsikoissa kuin mainoslauseissakin tuli hyvin yleiseksi (Mielikäinen 2001; Koski 2002 69–73; Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 402–403). Murteet nousivat viimeistään tässä vaiheessa suurenkin yleisön tietoisuuteen, kun murretta alettiin käyttää aiempaa laajemmissa (kirjoitetuissa) konteksteissa; esimerkiksi Raamatun tekstejä, sarjakuvia ja Kalevalaa alettiin kääntää murteelle (Koski mts. 72). Vielä varsin vähän on kuitenkin fennistiikassa selvitetty, millaista puhujaidentiteettiä murrekirjallisuudessa, mainoksissa ynnä muissa murteenpuhujista rakennetaan, siis millaista tuo kulttuuriperintö oikeastaan on.

Porin seudulla murrekirjallisuudella ja murteen käytöllä muussakin julkisessa toiminnassa on varsin pitkät ja rikkaat perinteet. Porin murteella on pakinoitu läpi 1900-luvun (kirjoittajista ks. Eskola 1987: 198) ja 2000-luvullakin (esim. Elina Wallin, ”Kröönruuska”). Porin murteen sanakirjoja on 1990-luvun alusta lähtien julkaistu useampiakin erilaisia (esim. Granfors 1991; Leino 2008). Lisäksi Porin murretta on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana voinut kuulla television viihdeohjelmissa esimerkiksi *Putouksen* Salme Pasin tai *Pulkkisen* porilaisen taparikollisen puhumana. Aivan viime vuosina porilainen puheenparsi on päätenyt Pieruperseen piirrosten myötä myös Instagramiin, ja Porin kaupunki on hyödyntänyt sitä mainonnassaan. Tämän vuoksi juuri Porin murretta tarkastelemalla on mahdollista päästä paremmin käsiksi siihen, millaisena kieli murrekirjallisuudessa oikeastaan näyttäytyy. Onko se staattista ideaalimurretta vai sittenkin elävän puhekielen tavoin ajan mukana muuttuvaa elävää kulttuuriperintöä?

Murrekirjallisuus on perinteisesti juuri yltiömurteista ideaalimurretta, erityisesti yleiskielestä murteelle käännetty ”murrenoskirjallisuus” on ollut usein tällaista (Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 403–404). Murrennoksia vanhempaa murrekirjallisuutta ovat kuitenkin suoraan murteelle kirjoitetut teokset, joita ilmestyi 1800-luvun lopulta 1900-luvun lopulle tullessa yli kaksisataa teosta, muun muassa pakinoita ja runoutta (Makkonen-Craig & Vaattovaara mts. 402). Myös laajemmissa (kauno)kirjallisissa teoksissa murre on ollut joko koko teoksen tai vuorosanojen kieli jo 1800-luvulta lähtien (Koski 2002: 61–69) Tässä artikkelissa tarkasteltavat teokset ovat juuri tämän vanhemman murrekirjallisuusperinteen jatkajia.

Tässä artikkelissa tarkastelen, kuinka kaksi eri aikakausina kirjoittanutta porilaista murrepakinoitsijaa – Manta (1950–60-luku) ja Elina Wallin (2010-luku) – tuottavat murretta. Kyse on siis alun perin murteelle kirjoitetuista pakinoista. Päätaavoitteenani on selvittää, miten ja millaisia kielenpiirteitä hyödyntämällä murretta yhtäältä pyritään säilyttämään kulttuuriperintönä (määritelmästä, ks. luku 3) ja toisaalta millaista kulttuuriperintöä tietynlaisia kielenpiirteitä käyttämällä murteesta pyritään tuottamaan. Pyrin selvittämään, millä tavalla pakinoissa käytetty murre suhteutuu murteessa muutoksenalaisten piirteiden käyttöön.

Selvittääkseni kielenmuutoksen merkkejä pakinoissa olen valinnut tarkasteltavakseni viisi kielenpiirrettä, joiden kehityksestä on dialektologisen ja sosiolingvistisen tutkimusperinteen puitteissa karttunut pitkältä ajalta tutkimustietoa (esim. Aarne 1891; Uusivirta 1966; Eskola 1987; Salonen 1995; Savolainen 2002; Vuokniemi 2011; Kirjoittaja 2018). Tarkastelemalla kielenpiirteitä tähän tapaan saadaan epäsuorasti tietoa siitä, millaiset kielenpiirteet kieliyhteisön eräänlaisina murreauktoriteetteina toimivat pakinoitsijat katsovat merkityksellisiksi ja jälkipolville säilyttämisen arvoisiksi Porin murteen piirteiksi, Porin murteen *sosiaalisiksi indekseiksi*, siis sellaisiksi kielenpiirteiksi, joiden avulla käytetty kielimuoto yhdistyy kielenkäyttäjien mielissä Poriin ja porilaisuuteen (Eckert 2008: 455–458; Johnstone 2011; Eckert 2012: 95; Silverstein 2003: 195, 226).

Käsillä oleva artikkeli on osa laajempaa tutkimuskokonaisuutta, joka sijoittuu sosiolingvistisen variaation tutkimuksen ja kulttuuriperinnön tutkimuksen (esim. Smith 2006) leikkauspisteeseen. Tutkimukseni teoreettisessa viitekehyksessä hyödynnän paitsi sosiolingvistisessä variaation tutkimuksessa keskeistä sosiaalisen indeksisyyden käsitettä myös sosiolingvistisessä tutkimusperinteessä vielä vieraampaa kulttuuriperinnön käsitettä (ks. luku

3). Lähtöoletukseni on, että murre esiintyy eri aikoina kirjoitetuissa pakinoissa suhteessa murteen kehitykseen varsin samanlaisena, jolloin todellisuudessa Porin murteesta väistymässä olevien piirteiden rooli osana porilaisuutta ja porilaista kulttuuriperintöä pyritään säilyttämään. Oletan, että piirteet, jotka luodussa murteessa murrepakinoitsijoiden aktiivisen tuottamisen tuloksena pitävät pintansa vuosikymmenestä toiseen, säilyvät osaltaan porilaisuutta kuvaavina indekseinä. Ovathan ne tavallaan osa ”ideaalimurretta”, josta porilaisen voi tunnistaa.

Artikkeli etenee siten, että luvussa 2 esittelen tutkimukseni aineiston ja analyysimenetelmän. Luvussa 3 tarkastelen kulttuuriperinnön muovaamisen ja muovautumisen yleisiä lainalaisuuksia ja sitä, miten kulttuuriperinnön käsitettä voidaan hyödyntää, kun tarkastellaan kielenpiirteiden kehitystä sosiaalisiksi indekseiksi. Luvussa 4 taas vertailen tarkasteltavien piirteiden vanhaa ja nykyistä edustusta Porin murteessa ja tuon esiin, millaisena murteen tulisi pakinoissa näyttäytyä, jos niissä pyrittäisiin kuvaamaan todellista Porin murteen tilannetta eikä ideaalimurretta. Lisäksi luvussa 4 analysoin edellä mainittujen kielenpiirteiden edustusta Mantan ja Elina Wallinin pakinoissa ja tarkastelen, miten tiettyjä yleiskielestä poikkeavia ja ”vanhaa murretta” edustavia kielenpiirteitä käyttämällä pyritään yhtäältä rakentamaan murteesta kulttuuriperintöä, jonka avulla kieliyhteisön jäsenten on mahdollista jäsentää omaa identiteettiään ja toisaalta tarjoamaan lukijakunnalle nostalgisia elämyksiä jonkin katoamassa olevan parissa. Luvussa 5 kokoan vielä tulokset yhteen ja pohdin, mitkä tarkastelluista piirteistä näyttäytyvät pakinakontekstissa Poria ja porilaisuutta merkitsevinä kielenpiirteinä.

2 Aineisto ja menetelmä

Aineistoni koostuu yhteensä sadasta kahden eri porilaisen kirjoittajan Porin murteella kirjoittamasta murrepakinaasta. Kummaltakin kirjoittajalta on aineistossa mukana viisikymmentä pakinaa. Kirjoittajista vanhemman, nimimerkki Mantan (oik. Hilja Takala), pakinat on julkaistu maakuntalehti *Satakunnan Kansassa* vuosina 1954–1961. Tuoreemman kirjoittajan, Elina Wallinin, pakinat taas on julkaistu 2010-luvulla kokoelmissa *Onnepotkui* (2010) ja *Mansikkapaikka* (2011). Alun perin kuitenkin Wallininkin pakinat ovat tulleet tutuiksi nimenomaan *Satakunnan Kansasta*, jossa Wallin on pakinoinut vuodesta 2009 alkaen

(Wallin 2010: 6). Juuri nämä pakinoitsijat ovat tarkastelun alla siksi, että he ovat molemmat tunnettuja Satakunnan maakunnan suurimman päivälehdessä sivuilta ja heidän kirjoitusajankohdissaan on viidenkymmenen vuoden väli, minkä pitäisi riittää näyttämään kielenmuutoksen vaikutuksen pakinoissa. On tosin otettava huomioon, että kahden kirjoittajan väliset erot eivät välttämättä johdu pelkästään ajallisesta etäisyydestä. Kyse voi olla myös kirjoittajien välisistä yksilöllisistä eroista.

Siitä huolimatta, että murteella on kirjoitettu käytännössä aina, sen suosio on vaihdellut vuosikymmenten aikana runsaasti. Varsinaisesti kokonaan murteella kirjoitettua kirjallisuutta alkoi kuitenkin laajemmin ilmestyä vasta 1900-luvulla Hj. Nortamon Rauman murteella kirjoitettujen ”jaaritusten” esimerkistä (Kalliokoski 1998; Mielikäinen 2001; Koski 2002; Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 401–402). Mantan pakinat ovat 1900-luvun puolivälissä kirjoitettuna tämän perinteen jatkajia, kun taas Elina Wallinin pakinoiden voi nähdä perinteen jatkamisen lisäksi olevan seurausta myös vuosituuhannen taitteen ”murrebuumista”, jossa murteella kirjoitettu ja murteelle käännetty kirjallisuus – ja kaikki muutkin kaupalliset murretuotteet – alkoivat saada aiempaa suurempaa julkisuutta ja uusia murretuotteita alkoi myös ilmestyä aiempaa enemmän (Mielikäinen 2001; Koski 2002: 69–73; Makkonen-Craig & Vaattovaara mts. 402–403).

Murrepakinoiden kaltaista kirjallisuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon tietyt seikat, jotka ohjailevat ja aiheuttavat haasteita murteella kirjoittaessa. Makkonen-Craig ja Vaattovaara (2007: 406–407) ovatkin kuvanneet murrenoston (ja kirjoitetun murteen ylipäättään) suhdetta puhuttuun kieleen kaksijakoiseksi, sillä niiden toisaalta täytyy muistuttaa aitoa puhetta, mutta niiden on toisaalta myös muistutettava aiemmin kirjoitettua murretta. Murteella kirjoitettava ohjaavatkin sekä tämän omat käsitykset että lukijoiden odotukset siitä, millaista murteen pitäisi olla. Se, mitä kielenpiirteitä kirjoittamaansa murteeseen valitsee tai jättää valitsematta, ei ole neutraalia, vaan nämä valinnat muovaavat lukijoiden käsityksiä murteesta (Tiittula & Nuolijärvi 2013: 579). Käytännössä näitä valintoja puheenomaisuuden luomiseksi on tehty suomalaisessa kirjallisuudessa varsin monipuolisesti. Yhtäältä kirjailijat (esim. Maiju Lassila, Väinö Linna) ovat voineet käyttää laajalti leimallisia murrepiirteitä, toisaalta taas jotkut kirjailijat (esim. Veijo Meri) ovat luoneet aidontuntuista puheenomaisuutta hyödyntämällä laajaleikkisiä ja leimattomia puhekielen piirteitä varsin vähissä määrin (Tiittula & Nuolijärvi mts. 41, 231–234).

Toisaalta murteella kirjoitettuja tekstejä on kritisoitukin liiasta systemaattisuudesta, liiasta pyrkimyksestä ideaalimurteeseen (Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 407). Koski (2002: 53–54) onkin todennut, että murteenharrastajat, jotka katsovat toimintansa olevan nimenomaan murteen vaalimista, eivät kovin usein ota huomioon murteen muuttumista, vaan pyrkivät tuottamaan 1900-luvun alkupuolella puhuttua murretta. Tällaisella toiminnan tavoitteena ovat muun muassa ryhmäidentiteetin vahvistaminen, kansanomaisuuden tavoittelu sekä nostalgian herättäminen, mutta toisaalta myös mahdollisimman autenttisen puheen illuusion luominen murteeseen kaikkein stereotyyppisimmin yhdistetyillä piirteillä (Koski mts. 73–74; Tiittula & Nuolijärvi 2013: 76). Onkin syytä tarkastella, edustavatko Mantan ja Elina Wallinin pakinat tällaista ”ideaalimurretta”, vai varioiko niiden kieli esimerkiksi pakinoiden välillä tai jopa saman pakinan sisällä.

Tarkasteluni välineenä hyödynnän erityisesti sosiolingvististä variaationtutkimusta, jonka avulla selvitän, kuinka viisi tarkastelun kohteena olevaa kielenpiirrettä (ks. luku 4) varioivat Mantan ja Elina Wallinin pakinoissa, ja mitä tämä variaatio kertoo näistä pakinoista (oletetusti) perinteisen porilaisen puheenparren muovaajina ja säilyttäjinä. Variaatioanalyysin ohella hyödynnän kulttuuriperinnön tutkimuksen perinteen tarjoamia selitysmalleja siitä, miten tietyillä diskursiivisilla valinnoilla – tässä tapauksessa tiettyjen kielenpiirteiden käyttämisellä – pyritään luomaan kulttuuriperinnöstä, siis murteesta, halutunlaista. Seuraavassa esittelenkin tarkemmin kulttuuriperinnön tutkimuksen sekä sosiaalisen indeksisyyden tutkimuksen perinnettä ja sitä, miten niitä yhdessä käyttämällä voidaan tuoda lisätietoa murteesta tiettyä aluetta ilmentävänä kulttuuriperintönä.

3 Kulttuuriperinnön ja sosiaalisen indeksisyyden lähestymistavat

Kulttuuriperinnön käsite ei ole yksiselitteisesti selitettävissä, mutta Tuomi-Nikulan, Haanpään ja Kivilaakson (2013: 14) mukaan kulttuuriperintö on joukko ”menneisyydestä periytyneitä aineellisia ja aineettomia resursseja, jotka ihmiset tunnistavat jatkuvasti kehittyvien arvojensa, uskomustensa, tietojensa ja perinteidensä heijastumaksi ja ilmaisuksi niiden omistuksesta riippumatta”. Toisaalta kulttuuriperinnöstä voidaan ajatella, ettei sitä oikeastaan edes ole olemassa, vaan kyse on diskurssista, jonka kautta määritellään, mikä yhteisössä ansaitsee tulla

säilytetyksi ja tuoduksi uusien sukupolvien tietoisuuteen – siis mitä kulttuuriperinnöstä jätetään pois ja mitä siihen sisällytetään (Smith 2006: 11, 82–84).

Kulttuuriperintö on siis historiasta ponnistavaa ”aktiivisen tuottamisen tulosta”, jossa jollekin kohteelle rakennetaan tietyssä yhteisössä jokin merkitys (Sivula 2009: 136; ks. myös Smith 2006: 13, 16, 30; Sivula 2010: 27). Kulttuuriperinnöksi muodostuva kohde voi siis olla esimerkiksi rakennus, kertomus, asiakirja tai, kuten tämän tutkimuksen tapauksessa, murre (Grahn 2009: 108). Koska murretta siis voidaan pitää kulttuuriperintönä, ei ole ihme, että sosiolingvistiikassakin se voidaan nähdä vastaavanlaisena aktiivisen tuottamisen tuloksena, sosiaalisena konstruktiona (Johnstone 2011; Piippo, Vaattovaara & Voutilainen 2016: 85–86).

Tarkasteltaessa murretta sosiaalisena konstruktiona, on mahdollista tarkastella sitä ja siihen liittyviä kielenpiirteitä sosiaalisina indekseinä. Kulttuuristen ja sosiaalisten merkitysprosessien kautta yksittäiset kielenpiirteet voivat alkaa kantaa jotakin sosiaalista merkitystä. Yksittäistekin piirrettä puheessa tai murrepakinassa käyttämällä voidaan samanaikaisesti sekä ilmentää että tuottaa kulttuurista identiteettiä, mikä edelleen uusintaa kyseiseen piirteeseen liittyvää sosiaalista indeksisyyttä. Kun jokin kielenpiirre kuuluu tai sen tarpeeksi usein esitetään kuuluvan jonkin tietyn ryhmän puheeseen, tulee tästä piirteestä yksi tuon ryhmän sosiaalisista indekseistä, jota käyttämällä pystytään vaikkapa asettumaan osaksi tuota ryhmää tai sitten kertomaan – totta tai valhetta – tuosta ryhmästä ja sen identiteetistä. Sosiaalisena indeksinä toimiva kielenpiirre voi siis ilmentää sekä todellista että jossain määrin kuviteltua ryhmää tai henkilötyyppiä. (Eckert 2008: 455–458; Eckert 2012: 95; Silverstein 2003: 195, 226)

Kun jokin kielenpiirre saa kielenkäyttäjiltä osakseen riittävän paljon metapragmaattista kommentointia, eli sitä *reflektiivisesti* käyttämällä siihen liitetään joitakin tiettyjä sosiaalisia merkityksiä, siitä on mahdollista kehittyä esimerkiksi jonkin sosiaalisen ryhmän indeksi (Agha 2007: 16, 27–31; Lehtonen 2015: 38–41). Esimerkiksi etisellä *s*-ääntämyksellä voi ilmentää pissisidentiteettiä tai arabiankielisten sanojen käytöllä voi asettua osaksi Helsingin monietnistä kieliyhteisöä, mutta myös samalla muokata käsitystämme siitä, miten näissä ryhmissä puhutaan (Vaattovaara 2012: 193; Lehtonen 2015: 41). Esimerkin kaltaisen tilanteen voi tulkita implisiittiseksi metapragmaattiseksi kommentiksi, jossa etisen *s*:n matkimisen performanssi tuo esiin jotakin kielenkäyttäjän ”helsinkiläiseen *s*:ään” liittämistä asenteista (Vaattovaara, Kunnas & Saviniemi 2018, vrt. myös Agha 2007: 150; Coupland 2007: 146–176). Eksplisiittisessä metapragmaattisessa kommentissa taas

kielenkäyttäjät tuo suoraan esiin mielipiteensä vaikkapa jostakin kielenpiirteestä (Agha mts.). Esimerkki tällaisesta metapragmaattisesta kannanotosta on luvun 4.5 *ketä-meemi*, jossa oppilaan ampunut opettaja sanoo ”Ei ’ketä’, vaan ’kuka’. Idiootti.”. Tässä artikkelissa käsiteltävät murrepakinat taas voidaan tulkita kirjoittajiensa implisiittisiksi, mutta paikoin myös eksplisiittisiksi metapragmaattisiksi kommentteiksi siitä, millaista Porin murre on tai millaista sen tulisi olla, sillä pakinoihin kirjoittajat ovat tiedostaen tai tiedostamatta sijoittaneet kielenpiirteitä, joiden katsovat kuuluvan Porin murteeseen. Pakinat ovat siis kirjoittajiensa tulkintoja ja performansseja Porin murteesta.

Sosiaalisten indeksien muodostumisessa kyse ei ole läheskään aina siitä, että piirteen levikki rajautuisi alueellisesti tai sosiaalisesti vain kyseisen ryhmän käyttämäksi. Porilaisessa murrepakinassa laajasti käytettynä jokin kielenpiirre – esimerkiksi yleisgemmaatio – voikin asettua merkitykselliseksi porilaisuuden indeksiksi siitäkin huolimatta, että yleisgemmaatio on suomen kielen murteissa varsin laajalevikkoinen (Kettunen 1940: kartta 2). Murrepakinoiden tapaan kirjoihin ja kansiin pantuna tästä laajasti käytetystä kielenpiirteestä on myös ajan myötä muodostuva kulttuuriperintöä, joka voi lukijassa herättää sellaisia ajatuksia kuin ”tällä tavalla Porissa puhutaan” tai puhuttiin, jolloin kielenpiirre näyttäytyy myös porilaisuuden indeksinä. Tästä syystä pakinoiden murretta on tarpeen tarkastella paitsi sosiaalisen indeksisyyden myös kulttuuriperinnön tuottamisen ja tallentamisen näkökulmasta.

On kuitenkin huomattava, että murre *sinänsä* ei ole vielä kulttuuriperintöä, vaan siitä tulee kulttuuriperintöä vasta sitten, kun jokin yhteisö ottaa sen ”kulttuuriseksi välineeksi”, jonka avulla yritetään paitsi ymmärtää menneisyyttä myös luoda yhteyksiä nykyhetken ja menneisyyden välille (Smith 2006: 44). Kulttuuriperinnössä keskeistä onkin, ettei se ole staattista, vaan se muodostuu *kulttuuriperintöprosessissa* hyvin samaan tapaan kuin jonkin tietyn kielenpiirteen merkitys muotoutuu *rekisteriytymisprosessissa* (ks. Agha 2003: 269–270). Kulttuuriperintöprosessissa yksilöt ja yhteisöt valitsevat jonkin menneisyyden jättämän jäljen ja tuottavat sen kulttuuriperinnökseen vaalimalla sitä (Tuomi-Nikula, Haanpää & Kivilaakso 2013: 13). Kulttuuriperintöprosessi käynnistyy, kun jokin yhteisö tunnistaa jonkin perityn tiedon tai taidon, joka luo heille symbolisen yhteisyyden kokemuksen ja alkaa siten muodostaa tästä tiedosta tai taidosta kulttuuriperintöä, jonka avulla yhteisö pystyy myös rakentamaan (esimerkiksi kansallista) identiteettiään (Sivula 2010: 29; Smith mts. 48–49). Tässä mielessä kulttuuriperinnön lähestymistapa kohtaa sosiolingvistisen indeksisyysteorian, joiden keskinäistä suhdetta on kiinnostava selvittää empiiristen tutkimusten avulla.

Kulttuuriperintöprosessissa kulttuuriperintö kehittyi huomaamattomasta yhteisön osasesta identiteetin rakentamisen välineeksi, jota aletaan tallentaa yhteisön sisältä ja ulkoa käsin. Tallentamisen aloittavat usein aktiiviset kulttuuriperinnön tai muistin aloitteentekijät (*memorial entrepreneurs*), jotka alkavat tehdä tallennettavaa kohdetta tunnetuksi ja joiden myötä kulttuuriperintö päättyy myös laajemman yleisön saataville. Kulttuuriperintö voi esimerkiksi päättyä tieteellisen analyysin kohteeksi tai sitä aletaan kierrättää uusissa julkaisu-ympäristöissä, ja riippuukin niin yhteisön omasta aktiivisuudesta kuin myös sillä hetkellä käytettävissä olevista resursseista sekä poliittisista, taloudellisista ja sosiaalisista painotuksista, päättykö kulttuuriperintö myös esimerkiksi kulttuuripolitiikan välineeksi, suojelukohteeksi ja jopa koulujen opetusohjelmiin ja kaupalliseen käyttöön saakka. (Honko 1990: 104–119; Jordan 2006: 11–14; Vahtikari 2013: 297.)

Tässä artikkelissa käsiteltävät murrepakinat ovat keskeisessä asemassa, kun Porin murteen asemaa kulttuuriperintönä muovataan. Ne toimivat kumpainkin Porin murteen kulttuuriperinnön aloitteentekijöinä. Kummankin pakinoitsijan alkuperäinen alusta, *Satakunnan Kansa*, on Satakunnan maakunnan suurin päivälehti, joka nykyisellään tavoittaa päivittäin yli 100 000 lukijaa, Wallinin pakinat on muokattu myös kahdeksi pakinakokoelmaksi, jotka toimivat tämän artikkelin aineistona. Laaja lukijakunta tarjoaa pakinoitsijoille siis mahdollisuuden käyttää valtaa ja tuoda kirjoittamansa murteen lukijoilleen juuri sellaisena kuin hän itse sen haluaa tulevan tuoduksi julki.

Nykypäivänä pakinoivan Elina Wallinin tapauksessa voidaankin ajatella, että juuri hän on yksi niistä keskeisistä aloitteentekijöistä, jotka ohjaavat käsitystämme siitä, mitä murre on ja millaisena – siis millaisia kielenpiirteitä sisältävänä – se siirretään seuraaville sukupolville vaalittuna ja säilytettynä kulttuuriperintönä (Smith 2006: 83–84). Jos (ja kun) Wallin siis käyttää pakinoissaan kielenpiirteitä, jotka Porin murteesta todellisuudessa ovat häviämässä, on perusteltua ajatella, että hän pyrkii säilyttämään ja vaalimaan juuri ”vanhaa murretta” ihmisten mielissä ja muistissa. Tällä voi lopulta olla suurikin vaikutus siihen, minkä kaikkien kielenpiirteiden tulevaisuudessa katsotaan kuuluvan Porin murteeseen ja (ehkäpä juuri ”aitoon”) porilaiseen puhujaidentiteettiin. Tämänkaltaista vaikuttamista Smith (mts. 288) kutsuu kulttuuriperinnön kontrolloinniksi, jonka kolmesta tehtävästä ensimmäinen tehtävä on juuri yhteisön identiteetin määrittäminen.

Selvittääkseni, miten murteen muutos näyttäytyy kahtena eri aikana kirjoitetuissa murrepakinoissa, olen valinnut tarkasteltavakseni viisi kielenpiirrettä, joiden edustus Porin

murteessa on aiemman tutkimustiedon perusteella muutoksessa. Tällä edustuksen muutoksella myös niiden merkitys eräänlaisen kuvitellun porilaisuuden ilmentäjänä saattaa olla muutoksessa (Johnstone 2013: 17). Nämä viisi kielenpiirrettä ovat yleisgeminatio (*kallaa tulle*), *nk*-konsonanttiyhtymän heikon asteen vastineet (*kenkä* : *kengät*, *kenkä* : *kenkät*), yleiskielen *d*:n vastineet (*padan*, *paran*, *paðan*, *paan*), *MA*-infinitiivin illatiivi (*lukemaan*, *lukeen*) sekä *ketä*-pronomini (*Ketä se oli?* – *Se tyyppi*, *ketä oli siellä*).

4 Porin murre Mantan ja Elina Wallinin pakinoissa

Tässä luvussa tarkastelen edellä käsiteltyjen kielenpiirteiden vanhaa ja nykyistä edustusta Porin murteessa peilaten kehitystä Mantan ja Elina Wallinin pakinoiden kielenkäyttöön. Lisäksi käsittelen sitä, miten ja millaista kulttuuriperintöä murrepakinoissa näiden piirteiden käyttämisellä tai käyttämättä jättämisellä rakennetaan. **Tätä ennen on kuitenkin syytä esitellä Porin murteen ominaispiirteitä hieman tarkemmin.**

Porin murre kuuluu lounaisten välimurteiden ryhmään, niinpä siinä onkin vaikutteita sekä lounais- että hämäläismurteista. Rapola (1990: 124) onkin kuvannut Porin seudun murteita, johon kuuluvat Porin murteen lisäksi muun muassa Ulvilan, Nakkilan, Merikarvian ja Siikaisten murteet, ”eri sunnilta saapuneiden vaikutusten kirjavoimaksi”. Porin seudun murteiden naapurimurteiden joukossa taas ovat lounaisiin välimurteisiin kuuluvat Ala-Satakunnan murteet (esim. Kokemäen ja Alastaron murteet), lounaismurteiden pohjoisryhmän murteet (esim. Luvian ja Rauman murteet) sekä hämäläismurteisiin kuuluvat Ylä-Satakunnan murteet (esim. Kiikoisten ja Tyrvään murteet). Näistä murteista osa tosin poikkeaa Porin murteesta jo varsin selvästi.

Koska Porin murteessa siis on vaikutteita niin lounais- kuin hämäläismurteista, on myös sen tunnusomaisimpien piirteiden joukossa aineksia kummastakin murreryhmästä. Murteen keskeisimpiä tunnuspiirteitä ovat muun muassa seuraavat (ks. tarkemmin Eskola 1987: 205–222):

1. yleisgeminatio (*tekkee*, *luppaa*, *kallaa*)
2. yleiskielen *d*:n vastineen *d* (*pata* : *padan*), mutta myös *r* (*pata* : *paran*)
3. yleiskielen *ts*-yhtymän vastineena usein vaihtelematon *tt* (*mettä* : *mettän*)
4. rajageminaation puuttuminen (*mee pois*, ei *meep pois*)

5. loppu-*n:n* kato (*mu_ kirja, mää osti_ koira_*)
6. diftongien avartuminen (*nuari, yä, hiano, piäni*)
7. *a:n, ä:n* ja *e:n* loppuheitto (*koulul ’koululla/koululle’*)
8. inessiivin päätte *-s* tai *-sA* (*mis koulus, täsä*)
9. *nk*-yhtymän heikon asteen edustus (*kenkä : kenkät*)
10. *ketä* (*Ketä se oli? ’Kuka se oli?’*)

Seuraavaksi käsittelen viittä Porin murteelle ominaista, kielenmuutoksen alla olevaa piirrettä tarkemmin.

4.1 Yleisgemmaatio

Yleisgemmaatio on vanhastaan kuulunut olennaisena osana Porin murteeseen (Aarne 1891: 37; Rapola 1990: 83–85; Kettunen 1940: kartta 2), ja Eskola (1987: 207) on jopa kuvannut sen olevan Porin murteelle leimallista. Gemmaation leimallisuus ei ole ihme, sillä se on Porin murteessa vanha piirre, ehkä jo 1500-luvulta peräisin ja lisäksi piirteen synnylle on erityisen hyvät edellytykset, koska esimerkiksi sekä *iA-* että *UA*-loppuiset vokaaliyhtymät ovat perinteisesti monoftongiutuneet Porin murteessa (esim. *apua* → *apuu* → *appuu*) (Ikola 1931: 182; Nahkola 1987: 80–81). Nykyisin piirre näyttäisi kuitenkin olevan väistymässä, vaikka mainittava onkin, että erityisen laajaa tutkimusta Porin nykymurteen yleisgemmaatiosta ei ole vielä tehty.

Yleisgemmaation katoamista Porin murteesta tukevat Salosen (1995) ja Savolaisen (2002) pro gradu -töissään sekä Vuokniemen (2011) sivuainetutkielmassaan tekemät havainnot. Salosen (1995: 11–12, 68) informanteista, jotka haastatteluhetkellä (1990) ovat olleet yläkoululaisia, vain viidellä neljästäkymmenestä esiintyy gemmaatiota ja heilläkin vain lekseemissä *mittään*, minkä lisäksi yhdellä informanteista gemmaatio esiintyy kerran muualla (*väkke*). Tämä osoittaa ainakin sen, että 1970-luvun puolivälin jälkeen syntyneiden porilaisten kielessä yleisgemmaatio on ollut hyvin harvinainen heidän ollessaan nuoria, mikä taas antaa viitteitä piirteen heikentymisestä.

Savolaisen (2002: 11–12, 91) tutkimuksessa taas yleisgemmaatiota ei esiinny lainkaan 19–25-vuotiailla, ja sitä esiintyy vain yhdessä tapauksessa kymmenestä myös 42–50-vuotiaiden puheessa, kun taas 66–78-vuotiailla noin puolet muodoista on gemmoinneita. Lisäksi yleisgemmaation kokevat puheensa osaksi vain keski-ikäiset ja eläkeläiset, kun taas

nuoret pitävät yleisgemaatiota enemmän raumalaisena kuin porilaisena piirteenä siitäkin huolimatta, että Rauman murteessa ei esiinny yleisgemaatiota, vaan lounaismurteiden erikoisgemaatiota (Savolainen mts. 39, 92). Myös Vuokniemen (2011: 8–15) tutkielman kahdesta 1950-luvulla syntyneestä naisinformantista yleisgemaatiota ylipäättään esiintyy vain yhdellä informantilla ja hänelläkin vain 20-prosenttisesti ja painottuen muutamiin määrärekssemeihin (*mittää, mikkää, jottai, kukkaa, lukkee, tekkee, näkkee*).

Aarikka (2014: 4, 86) taas on pro gradu -työssään nostanut yleisgemaation kielenpiirteeksi, jonka ”tietyissä määrin” voidaan katsoa olevan Porin murteen merkitsevä piirre, siis sellainen kielenpiirre, joka porilaisista kielenkäyttäjistä itsestään on ominainen Porin murteelle. On kuitenkin huomioitava, että yksikään porilaisista tai Poriin muuttaneista informanteista ei mainitse yleisgemaatiota Porin murteen merkitsevien piirteiden joukossa ja että Aarikan informanteillaan teettämissä imitaatio- ja tiedostamistesteissä juuri yleisgemaation käyttäminen aiheuttaa informanteissa empimistä. Eräs Poriin muuttanut informantti ajattelee piirrettä käyttäessään sen olevan enemmän Rauman puhekieltä, eräs syntyperäinen porilainen taas kokee piirteen kyllä kuuluvan Porin murteeseen, mutta ei omaan puhekieleensä. (Aarikka mts. 51–52, 86) Myös Aarikan (mts. 4) informantit ovat 1980-luvulla syntyneinä Eskolan (1987) haastattelemiin informanteihin verrattuna selvästi nuoremman polven porilaisia. Myös tämä yhdessä sen kanssa, että (etenkin nuorten) kaupunkilaisten puheesta piirre on häviämässä tai hävinnyt, antaa osviittaa siitä, että yleisgemaatio on Porin murteesta katoamassa tai lähes kadonnut, vaikka vanhemman väen puheessa sitä saattaa vielä kuulla (Nahkola 1987: 89–90; Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 46). Jos Elina Wallin ja Manta siis tahtoisivat kuvata pakinoissaan oman aikansa nykykieltä, pitäisi Mantan 1950–60-luvun pakinoissa yleisgemaatiota esiintyä selvästi enemmän kuin Wallinin 2010-luvun pakinoissa, mutta tilanne on kuitenkin toisenlainen.

Yleisgemaatio näyttäytyykin pakinoissa melko lailla muuttumattomana. Taulukosta 1 huomataan, että niin Mantan kuin Elina Wallininkin pakinoissa geminoituneiden muotojen osuus kaikista muodoista, joissa yleisgemaatio on mahdollinen, on noin 96 prosenttia.

Taulukko 1. Yleisgemaatio pakinoissa.

	-K- (esim. <i>tekee</i>)	-KK- (esim. <i>tekkee</i>)	yhteensä	geminoituneiden osuus
Manta	29	672	701	95,9 %
Elina Wallin	27	683	710	96,2 %

Mantan pakinoissa kaikkiaan 701:stä 672 on geminoituneita, Elina Wallinin pakinoissa taas geminoituneita tapauksia on 683 kaikkiaan 710 tapauksesta. Geminoitumattomia tapauksia on kummallakin alle 30. Myöskään asemittain tarkasteltuna ei Mantan ja Elina Wallinin pakinoissa ole eroa, sillä kummallakin geminaatio on lähes täydellistä ennen pitkää vokaalia (*tekkee*), mutta ennen diftongia (*jottain*) geminoituneita tapauksia on noin kolme neljästä tapauksesta. Pää- (*tekkee*) ja sivupainollisen (*kyselemmään*) tavun jälkeisen aseman välillä ei kummankaan pakinoissa ole suurta eroa, sillä molemmilla geminoituneiden muotojen osuus on pääpainollisessa asemassa yli 95 prosenttia, sivupainollisessa asemassa taas Mantalla lähes 98 prosenttia, kun taas Elina Wallinin pakinoissa kaikki sivupainollisessa asemassa ja ennen pitkää vokaalia esiintyvät konsonantit ovat geminoituneita. Tarkemmat tiedot asemittaisesta vaihtelusta käyvät ilmi taulukosta 2.

Taulukko 2. Geminoituneiden muotojen osuus asemittain pakinoissa.

	ennen pitkää vokaalia (esim. <i>tekkee</i>)	ennen diftongia (esim. <i>jottain</i>)	pääpainollisen tavun jäljessä (esim. <i>tekkee</i>)	sivupainollisen tavun jäljessä (esim. <i>kyselemmään</i>)
Manta	620/632 = 98,1 %	52/69 = 75,4 %	583/610 = 95,6 %	89/91 = 97,8 %
Elina Wallin	633/644 = 98,3 %	50/66 = 75,8 %	599/626 = 95,7 %	84/84 = 100 %

Esimerkeistä 1–4 nähdään tyypillisiä geminaatiotapauksia ennen pitkää vokaalia, esimerkeissä 5–8 ennen diftongia. Esimerkit 1, 2, 5 ja 6 ovat Mantan pakinoista, esimerkit 3, 4, 7 ja 8 taas Elina Wallinin pakinoista.

1. *muttei ol tullu ennää pitkää aikaa karattuu* (Manta/"Nahjuu")
2. *ei siäl mittää yhtyeit tarvittu huvittammaa* (Manta/"Muistoj")
3. *Eno o minnuu melkei 50 vuat vanhempi.* (Elina Wallin/"Eno")
4. *vaa kuuntelemmaa häne ajatuksiis* (Elina Wallin/"Kullail sää jaksat?")
5. *et jos ninko sais jottai fiksuj kniksej* (Manta/"Vähä flinis")
6. *kärväste ja muitte koppiaiste valjenneit ja krüpistynneit jäännöksii* (Manta/"Vähä flinis")
7. *kysy et minkä kokkoiset sukat hän minul kuttoo* (Elina Wallin/"Tillukkaat")
8. *tähe mää tule varmaa pallaamaa ussei tulevaisuuresaki* (Elina Wallin/"Musa")

Vaikka yleisgemaatio onkin kummankin kirjoittajan pakinoissa lähes säännönmukaista, kummallakin tuntuu olevan muutamia useammin kuin kerran esiintyviä lekseemejä, joissa gemaatiota ei tapahdu. Mantalla tällaisia lekseemejä ovat esimerkiksi *poliisi*, *kokous* ja *pimeys*, Elina Wallinilla *minuutti* sekä *yleinen* ja sen johdotukset. Erityisen merkillepantava on Mantan pakinoissa esiintyvä *poliisi*, joka esiintyy neljästi, mutta aina geminoitumattomana siitakin huolimatta, että siinä gemaatiolle on hyvät edellytykset, koska lyhyttä konsonanttia seuraa pitkä vokaali, ja tässä asemassa Mantalla gemaatio toteutuu lähes säännönmukaisesti. Geminoitumattomuus saattaa johtua siitä, että kyseessä on ammattinimike. Toinen selitys voi olla se, että sanamuoto *polliisi* saattaa yhdistyä Porin murretta helpommin Oulun seudun murteeseen, jossa se tunnetaan erityisesti matkimuksesta *pelekääkkö nää polliisia* (Mielikäinen & Palander 2014: 74, 192–193; Airisniemi 2015: 26). Onkin mahdollista, että *polliisia* ei Mantan pakinoissa esiinny siitä syystä, että tämä pyrkii välttämään samankaltaisuutta Oulun murteen kanssa.

Kuten edellä todettiin, yleisgemaatio on nykyään Porin murteessa etenkin nuoremmilla puhujilla väistynyt piirre. Murrepakinoissa se on kuitenkin säilyttänyt asemansa vahvasti, joten sen voidaan ajatella olevan yhä yksi niistä piirteistä, joiden avulla voidaan ilmentää porilaisuutta, vaikka todellisesta murteesta piirre onkin jo väistymässä. Sille, miksi näin on, esitän seuraavaksi kaksi selitysvaihtoehtoa.

Ensimmäinen selitysvaihtoehto on Porin murteen asema kulttuuriperintönä. Käyttäessään yleisgemaatiota yhtä voimakkaasti kuin Manta 1900-luvun puolivälissä Elina Wallin rakentaa ”vanhasta murrepiirteestä” säilyttämisen arvoista kulttuuriperintöä. Kun Wallin siis kirjoittaa *ussei*, *jottai* ja *tullee* sen sijaan, että hän kirjoittaisi nykyporilaisen mallin mukaan *usei*, *jotai* ja *tulee*, hän muovaa kulttuuriperintöä. Wallin vaalii itselleen (ja ehkä myös porilaisyhteisölle) tärkeää kielenpiirrettä ja ”murreauktoriteettiasemastaan” johtuen (ks. luku 3) tulee tuoneeksi sen myös osaksi porilaista kulttuuriperintöä ja sitä kautta porilaista identiteettiä siitakin huolimatta, että piirre on levikiltään hyvinkin laaja, ja se voi siksi yhdistyä useampaankin murteeseen (Kettunen 1940: kartta 2). Kielenpiirteen ei siis tarvitse olla pelkästään vain pienelle alueelle – esimerkiksi Porille – tyypillinen, jotta se voisi toimia tuon alueen indeksinä, vaan kun tätä piirrettä tarpeeksi yhdistetään tuohon alueeseen, alkaa se toimia alueen indeksinä laajasta levikistään huolimatta.

Säilyttämisen arvoisen kulttuuriperinnön lisäksi yleisgemaatio näyttäytyykin yhtä lailla merkittävänä porilaisen puheenparren indeksinä. Kun piirre on säilynyt yli puoli

vuosisataa pakinoitsijoiden kirjoituksissa, sen voi hyvällä syyllä väittää olevan rekisteriytynyt niin merkittäväksi osaksi tuotettua porilaisuutta, että sen jättäminen pois – ainakin murrepakinoiden ympäristössä – ei tulisi kuuloonkaan. On siis tapahtunut sosiaalinen prosessi, jossa oikeasti lähes tyystin kadonnut piirre on pystynyt säilymään siihen kohdistettujen porilaisuuteen liittyvien implisiittisten metapragmaattisten kommenttien ja performanssien ansiosta (vrt. myös Agha 2007: 150; Coupland 2007: 146–176).

Toinen vaihtoehto on, että yleisgemiaation käyttö saattaa herättää Wallinin pakinoiden vanhemmassa, keskeisimmässä lukijakunnassa kulttuuriperintöön tyypillisesti liittyvää nostalgiaa, mikä taas mahdollistaa ehkäpä paremman kaupallisen hyötymisen pakinoiden kirjoittamisesta (Smith 2006: 41). Toisaalta nostalgian tehtävä ei tietenkään aina ole kaupallinen, vaan sen avulla voidaan ylipäättään tuoda historia lähemmäs nykyaikaa ja rakentaa myös emotionaalisia suhteita tulevaan (Smith & Campbell 2017: 623–624). Murrekirjallisuuden kohdalla kyse voikin olla paikallisidentiteetin jyrkevöittämisestä (Koski 2002: 73–74). Lisäksi myös pyrkimys mahdollisimman murteiseen ulosantiin ja ”ideaalisena vaalittavaan murteeseen” kuuluvat olennaisena osana murrekirjallisuuden tekstilajiin (Koski 2002: 53; Makkonen-Craig & Vaattovaara 2007: 407), mikä myös osaltaan selittää yleisgemiaation (ja muidenkin piirteiden) murteellisten varianttien säilymistä myös Wallinin pakinoissa. Kumpikaan selitysvaihtoehdoista ei tietenkään sulje toista pois. Kyse lieneekin molemmista, onhan kulttuuriperinnön kaupallinen käyttö varsin keskeinen osa kulttuuriperintöprosessia (Honko 1990: 116).

4.2 *nk*-yhtymän heikon asteen edustus

Yleisgemiaation tapaan *nk*-yhtymän astevaihtelemattomuus (*kenkä* : *kenkät*) on piirre, joka vanhastaan on kuulunut Porin murteeseen (Aarne 1891: 10, 25; Kettunen 1940: kartta 51; Eskola 1987: 208, Rapola 1990: 80). Nykyisestä Porin murteesta se on kuitenkin todennäköisesti väistymässä. Tätä tukevat ensinnä Salosen (1995: 71–72) havainnot siitä, että 1970-luvun lopulla syntyneiden porilaisten kielessä heikon asteen asemassa *nk* on pelkkä poikkeus, joskin yhdellä Salosen informanteista se esiintyy rinnan geminaatallisen velaarinasalin kanssa (puheessa *ŋŋ*, kirjoituksessa *ng*). Toiseksi myös samanlainen kehitys muissa länsimurteissa, esimerkiksi Alastarolla ja Pälkäneellä, näyttää tukevan sitä, että astevaihtelematon *nk* on todennäköisesti väistymässä myös Porin murteesta (Nuolijärvi &

Sorjonen 2005: 99–100; Kurki 1998: 68–69; Kurki 1999: 98). Olisi siis odotuksenmukaista, että *nk*-yhtymässä toteutuisi Wallinin pakinoissa enemmän astevaihtelua kuin astevaihtelemattomuutta ja Mantan pakinoissa toisinpäin, mutta tilanne on juuri päinvastainen.

Vielä yleisgminaatiota paremmin luvun 4.1 lopuksi esittämäni selitysvaihtoehdot tuntuvat pätevän *nk*-konsonanttiyhtymässä. Tässä kielenpiirteessä nimittäin eroja kahden kirjoittajan välillä kyllä on, mutta erot eivät mukaile kielenmuutosta vaihtelemattoman *nk*:n väistymisestä *ng*:n tieltä, vaan pikemminkin vastustavat sitä. On nimittäin niin, että Elina Wallinin tuoreemmissa pakinoissa *nk*-yhtymän astevaihtelemattomuus on säännönmukaista, Mantan vanhemmissa pakinoissa taas esiintyy varsin runsaasti kumpaakin muotoa.

Taulukosta 3 nähdään, että Mantan pakinoissa *nk*-yhtymätapauksia on kaikkiaan 84, joista 27 *ng*-muotoisia (*kengät*) ja 57 taas *nk*-muotoisia (*kenkät*). Kaiken kaikkiaan vaihtelemattomia *nk*-yhtymiä on siis vajaat 68 prosenttia kaikista tapauksista. Wallinin pakinoissa *nk*-yhtymiä taas esiintyy hieman vähemmän, kaikkiaan 53 tapausta, eikä yksikään näistä tapauksista ole *ng*-muotoinen.

Taulukko 3. Astevaihtelematon *nk*-yhtymä pakinoissa

	<i>ng</i> (esim. <i>kengät</i>)	<i>nk</i> (esim. <i>kenkät</i>)	yhteensä	vaihtelemattomien osuus
Manta	27	57	84	67,9 %
Elina Wallin	0	53	53	100 %

Esimerkit 9–11 havainnollistavat tyypillisiä Mantan astevaihtelemattomia *nk*-yhtymiä, esimerkit 12–14 taas Elina Wallinin astevaihtelemattomia *nk*-yhtymiä. Esimerkeissä 15, 16 ja 17 taas havainnollistavat Mantan heikossa asteessa vaihtelevia *nk*-yhtymiä.

9. *muist kaupunkeist ja pitäjist tulee viarait kattomaa* (Manta/"Juhlii tulos")
10. *parhaist paikoist aurinkos kävi jo sillo -- kova tappelu* (Manta/"Jännää repus")
11. *sais antaa lämpymät **kenkät**, ko näis omissan o jo korkot flinis* (Manta/"Toimeks vaa")
12. *[n]yte o -- tyhjennetty ilmapatja ja pantu se **sänky** al* (Manta/"Se o syksy ny")
13. *ko pyhävuorokausi **Helsinki** oli ohitte* (Elina Wallin/"Pori–Helsinki–Pori")
14. ***lumihanket** hohti valkosenas* (Elina Wallin/"Tammikuu")
15. *tässäki **kaupungis** o moni ittekse oppinu tullu suureks kauppiaaks* (Manta/"Vihkiäiset")
16. *vaik **vahingos** jostai köökikaapi ylimmält hyllylt* (Manta/"Matomaist")

17. *kauvva perrääkuulutettu puuttuva rengas oli äskettäin myyty (Manta/”Puuttuva rengas”)*

Kuten jo mainittu vaihtelua esiintyy siis pelkästään Mantan pakinoissa, joissa monet lekseemit (esim. *kaupunki, aurinko, Helsinki*) esiintyvätkin sekä vaihtelevina että vaihtelemattomina. Vaihtelua on jopa niin runsaasti, että Mantan pakinat mahdollisesti jäljittelevät Porin murteen senhetkistä tilannetta, jossa *nk* on vielä hallitseva, melko osuvasti. Sen sijaan Wallinin pakinoiden täydellinen astevaihtelemattoman *nk:n* edustus vastustaa täysin edellä kuvattua Porin nykytilannetta, jossa astevaihtelematon *nk* on muun Suomen tapaan vahvasti väistyvä piirre.

Astevaihtelemattomassa *nk*-yhtymässä näkyikin vielä yleisgemmaatiota selvemmin Wallinin pyrkimys säilyttää jotain vanhaa ja pitää se osana Porin murretta ja porilaista identiteettiä. Siinä missä Mantan pakinoissa *nk*-yhtymän tilanne muistuttaa melko lailla luonnollista tilannetta, Wallinin pakinoissa väistyvä piirre näyttäytyy niin korostetun hallitsevana, että murteen keinotekoisuus ja se, mihin sillä pyritään, alkavat väistämättä paistaa läpi. Lisäksi, koska myös *nk*-yhtymän astevaihtelemattomuus on yleisgemmaation tapaan ”nostalgia-piirre”, tukee se myös tulkintaa vanhan kielenpiirteiden hyödyntämisestä kaupallisessa tarkoituksessa.

Sosiaalisen indeksisyyden kannalta tarkasteltuna astevaihtelematon *nk*-yhtymä näyttäytyy myös yleisgemmaation kaltaisena. Laajentuneen ja varsin pitkään jatkuneen performatiivisen käytön ansiosta myös tämä piirre on muodostunut merkittäväksi porilaisuuden indeksiksi siitä huolimatta, että *nk*-yhtymän astevaihtelemattomuutta ei enää juuri todellisessa porilaisessa kielenkäytössä esiinnykään.

4.3 Yleiskielen *d:n* vastineet

Jos yleisgemmaatio ja *nk*-yhtymän astevaihtelemattomuus ovat piirteitä, jotka Porin murteessa ovat mukautumassa yleiskielisen edustuksen suuntaan, ovat tässä ja seuraavassa (4.4) luvussa käsiteltävät piirteet – yleiskielen *d:n* vastineet ja *MA*-infinitiivin illatiivi – sellaisia piirteitä, joissa Porin murteessa murteellinen ja yleiskieltä mukaileva muoto ovat olleet vanhastaankin rinnakkain, ja nykyisessä murteessa ollaan hiljalleen siirtymässä hallitsevammin jommankumman vaihtoehdon käyttämiseen.

Yleiskielen *d*:n vastineet Porin seudun murteessa ovat perinteisesti olleet *r*, puolitremlantti *ð*¹ sekä *d* (Aarne 1891: 9; Eskola 1987: 208; Kettunen 1940: kartta 65). Pori on siis yksi niistä harvoista Suomen pitäjistä, joissa *d* on kuulunut myös puhuttuun kieleen kirjoitetun kielen lisäksi, ja se on todennäköisesti syntynyt ruotsin kielen vaikutuksesta (Rapola 1966: 92–93). Eskola (1987: 208) on tosin arvellut, että *r* on ollut Porin maalaiskunnassa ja alemmien sosiaaliluokkien keskuudessa vallitseva, ja ylempien sosiaaliluokkien keskuudessa keskikaupungilla ja ruotsin kielen vaikutuspiirissä *d* taas on ollut vallitseva. Nykyisin *d* ja *ð* ovat *r*:ää yleisempiä, ja vapaamuotoisessa kirjoitetussa viestinnässä (esimerkiksi WhatsAppissa) näkyy määrälekksemeissä (*ees, tehä, lähetään*) jonkin verran myös katoa, mutta sekä *r*, *ð* että *d*:kin siis esiintyvät edelleen Porin murteessa (Salonen 1995: 45–46, liite 4; Lappalainen 2001: 81; Savolainen 2002: 77, 81–82; Kirjoittaja 2018: 61–62, 77).

Kaksoisedustuksesta johtuen yleiskielen *d*:n ”oikeasta” vastineesta Porin murteessa on Eskolan (1987: 208) mukaan jopa kiisteltykin². Pieni joukko maallikkokielenpuhujia on tuonut *r*:n esiin Porin murteeseen kuuluvana piirteenä, mutta esimerkiksi Poriin muuttaneet eivät pidä sitä erityisen porilaisena piirteenä (Mielikäinen & Palander 2014: 181; Aarikka 2014: 39–40). Yleiskielen *d*:n vastineet ovat jakaneet murrepakinoitsijatkin kahtia, sillä osa porilaisista pakinoitsijoista on suosinut *r*:ää, osa *d*:tä (Eskola mts.; Savolainen 2002: 113). Kuten seuraavaksi huomaamme, myös Manta ja Wallin ovat *d*:n suhteen eri linjoilla, vieläpä siten, että nuorempana kirjoittajana suosii odotuksenvastaisesti *r*:ää, vanhempi kirjoittaja Manta taas *d*:tä.

Kolmantena tarkasteltavan piirteen – yleiskielen *d*:n vastineiden – tapauksessa edellä esitetyt kaksi selitysvaihtoehtoa, kulttuuriperinnöllinen ja kaupallinen, pätevät myös, mutta koska *d*:n vastineiden, vaikka se tavallaan muistuttaakin *nk*-yhtymän variaatiota, variaatio on aiemmin käsiteltyjä piirteitä hieman monimutkaisempi, on syytä tuoda esiin myös kolmas tulkintavaihtoehto. Tämän vaihtoehdon avulla on mahdollista tulkita myös jo kahta edellä käsiteltyä, mutta erityisen hyvin se sopii yleiskielen *d*:n vastineiden ja *MA*-infinitiivin illatiivin vaihtelun ja muutoksen tulkittamiseen.

---

1 Suomalais-ugrilaisessa tarkekirjoituksessa (SUT) puolitremlantin merkinä on [ð], joka kansainvälisessä foneettisessa transkriptiossa (IPA) merkitsee dentaalista spiranttia. IPA:ssa puolitremlanttia taas vastaa merkki [r] (ks. Mustanoja & O’Dell 2007: 61).

2 ”Kiista” tuli esiin myös siinä, että kun jaoin Twitter-tililläni kuvan eräästä Mantan pakinasta, jossa käytettiin *d*:n vastineena *d*:tä, kommentoi eräs porilainen twitteristi, että ”[n]oi sanoo d-kirjaimet, mikä on virhe”.

Kolmas selitysvaihtoehto, joka voisi myös olla kulttuuriperinnöllisen tulkinnan eräänlainen alahaara, perustuu sille, että Elina Wallin tuntuu pyrkivän kirjoittamaan mahdollisimman murteellisesti, onhan se – kuten edellä on todettu – murrekirjallisuuden yleinen tekstilajiominaisuus. Lisäksi Wallinin pyrkimys kirjoittaa mahdollisimman murteellisesti voi olla myös pyrkimystä kohti autenttisuutta ja ”menneen ajan simulointia”, jonka avulla hän paitsi tekee vanhan murteen taas läsnä olevaksi, myös reflektoi mennyttä aikaa (Brædder 2018: 21–22, 28–29), kuten suomalaisessa murrekirjallisuuden perinteessä on ollut tapana (Koski 2002: 53–54). Tämä näkyy jo *nk*-yhtymän säännönmukaisessa astevaihtelemattomuudessa, mutta vielä selvemmin se näkyy yleiskielen *d*:ssä ja ennen kaikkea *MA*-infinitiivin illatiivissa. Kyse on sikäli kulttuuriperinnöllisen tulkinnan alatulkinnasta, että tässäkin taustalla lienee nimenomaan pyrkimys tuoda esiin nimenomaan *murrepiirteitä*, jotka kuuluvat Porin murteeseen. Tämän vuoksi sellaiset piirteet, jotka kuuluvat Porin murteeseen, mutta lankeavat yhteen yleiskielen piirteiden kanssa, jäävät Wallinin pakinoissa vähemmälle käytölle. Erityisen selvästi tämä näkyy juuri yleiskielen *d*:n vastineissa ja *MA*-infinitiivin illatiivissa. Ensin käsitelen yleiskielen *d*:n vastineita.

Taulukosta 4 nähdään, että Mantan pakinoissa *d* on yleiskielen *d*:n vastineena hallitseva. Niitä on kaikkiaan 400 tapausta 413:sta, eli noin 97 prosenttia kaikista tapauksista. Loput 13 tapausta ovat toista Porin murteelle tyypillistä vastinetta, eli *r*:ää. Elina Wallinin pakinoissa taas *d*:tä ei esiinny kertaakaan, ja hallitseva vastine onkin *r*, joka esiintyy 432 kertaa 437:stä *d*:n vastineena. Lopuissa viidessä tapauksessa *d*:n vastineena on *t*, joka esiintyy tosin aina samassa lekseemissä, sanan *vesi* taivutusmuodoissa *vete*, *vetes*, *vetest* ja *vihtavetel*. Porissakin hieman yleistymään päin olevaa katovarianttia ei kummankaan pakinoitsijan pakinoissa esiinny.

Taulukko 4. Yleiskielen *d*:n vastineet pakinoissa.

	<i>d</i> (esim. <i>vedes</i>)	<i>r</i> (esim. <i>veres</i>)	<i>t</i> (esim. <i>vetes</i>)	yhteensä	<i>d</i> :n osuus
Manta	400	13	0	413	96,9 %
Elina Wallin	0	432	5	437	0 %

Esimerkeissä 18–23 on esitetty Mantan pakinoissa esiintyviä *d*:n vastineita, joista esimerkeissä 18–20 esiteltävät tapaukset ovat yleiskielen mukaisesti *d*:llisiä. Esimerkeissä 21–

23 *r* on *d*:n vastineena Mantan pakinoissa. Esimerkeissä 24–26 taas *r* on *d*:n vastineena Elina Wallinin pakinoissa.

18. *toivottavasti saadaa koko äitei päivä pysymää ilma isompii meteleit* (Manta/"Äitei päivän")
19. *mahtaak edes tua viimeine mukulakkaa ol su tekkoos* (Manta/"Löi sykkyräl")
20. *ettei kerkee kuuluttammaa ko yhde kerra* (Manta/"Kolm kuulutust")
21. *maanantai nimest siäl rarios sanottii et se o ollu alkuu – – kuun päivä* (Manta/"Sinine päivä")
22. *kui Aarami lainkaa o osannu antaa nii oikeit nimmii* (Manta/"Sinine päivä")
23. *[e]m mäe tiär, sano flikka* (Manta/"Markkinarakkaut")
24. *lähretti Uurelkoivistol vanhoi sukulaisii helssaamaa* (Elina Wallin/"Iltaa, saako laulaa?")
25. *Elias piti päätönt kallaa käresäs* (Elina Wallin/"Elias ja pilkitty norssi")
26. *kaikki valtakunna lehret kirjottaa kolmest parhaast paakarist* (Elina Wallin/"Avvaus")

Jo esimerkeistä 21 ja 22 nähdään, että Mantan pakinoissa harvoin esiintyvä *r* toimii näissäkin tapauksissa huumorin keinona. Manta käyttääkin *r*:ää usein juuri sellaisissa sanoissa, joihin se ei välttämättä luonnollisessa puheessa kuuluisi (*rario*, *Aarami*). Molemmista sanoista Mantankin pakinoissa esiintyvät kuitenkin myös variantit (*radio*, *Aatami*). Lisäksi *r*:n käyttö kasautuu Mantan pakinoissa erityisesti muutamiin eri aikoina kirjoitettuihin pakinoihin "Sinine päivä", "Santanenä?" ja "Markkinarakkaut", joiden lisäksi *r* esiintyy hajanaisesti vain kahdessa pakinassa. Juuri *rario*n ja *Aaramin* kaltainen humoristinen käyttö saattaaakin olla eräänlainen ironinen metapragmaattinen kannanotto "kiistaan" siitä, onko *r* vai *d* "oikeaa" Porin murretta (Eskola 1987: 208; Agha 2007).

Mantan pakinoissa *r* yleiskielen *d*:n vastineena ei siis näyttäydykään "tavallisen porilaisuuden" indeksinä, vaan ennemmin ehkäpä "humoristisen porilaisuuden" indeksinä, jossa tuodaan ilmi, että porilaiseen kielenkäyttöön kuuluu kyllä myös *r d*:n vastineena, mutta tavallisesti *d*:n vastine on kuitenkin *d*. Wallinin 2010-luvun pakinoissaan käyttämä säännönmukainen *r* taas on omiaan tekemään juuri tästä variantista porilaisuuden sosiaalisen indeksin. Näin ollen kumpaakaan käsitellyistä yleiskielen *d*:n vastineista ei voi pakinakontekstissa pitää hallitsevana porilaisuuden sosiaalisena indeksinä.

Kuten edellä on mainittu, Porin murteen nykyinen tilanne yleiskielen *d*:n vastineiden suhteen on, että *d* ja *kato* ovat hiljalleen valtaamassa aiempaakin enemmän alaa *r*:ltä. Näin ollen Elina Wallinin pakinoiden kieli asettuu jälleen vastustamaan kehitystä lähes täydellisesti, sillä hänen pakinoissaan *d*-variantti ei esiinny kertaakaan. Tämä olisi jälleen mahdollista tulkita "nostalgiapiirteiden" säilyttämispyrkimykseksi, mutta koska jo aiemminkin

porilaisissa murrepakinoissa on ollut eri kirjoittajien välillä vaihtelua sopivan vastineen valinnan suhteen, tämä tulkinta olisi turhan yksioikoinen (Eskola 1987: 208). Wallinin *r:n* käyttöä onkin enemmän syytä tulkita juuri pyrkimyksenä kirjoittaa mahdollisimman paljon yleiskielen piirteistä poikkeavia piirteitä, mikä toki myös osaltaan on kulttuuriperinnön muovaamista ja säilyttämistä. Hieman samanlainen tendenssi on havaittavissa myös seuraavana tarkasteltavasta *MA*-infinitiivin illatiivista.

4.4 *MA*-infinitiivin illatiivi

MA-infinitiivin illatiivi on piirre, joka Porin murteessa on jo vanhastaan esiintynyt varioivana eli sekä tunnuksellisena (*kattomaan*) että hämäläisvaikutuksesta tunnuksettomana (*kattoon*) (Eskola 1987: 221; Rapola 1990: 122). Eskola (mts.) onkin kuvaillut *MA*-tunnuksen puuttuvan illatiivissa ”usein, mutta ei aina”, Wiik (2006: 176) taas on sijoittanut Porin osaksi tunnuksettoman *MA*-infinitiivin illatiivin aluetta. Nykyisessä Porin murteessa ollaan lähestymässä yleiseteläsuomalaista tendenssiä, jossa tunnukseton muoto on selvästi lisääntynyt etenkin kaupunkilaisten nuorten puheessa (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 97; Mustanoja 2011: 129; Kuparinen 2015: 19).

Tämä tendenssi näkyy erityisen selvästi WhatsApp-viestinnän kielessä, jossa tunnukseton muoto on parikymppisillä porilaisilla todennäköisesti jo selvästi hallitseva, koska tunnuksettoman muodon käyttäminen sopii teksti- ja pikaviestinkielelle ominaiseen lyhyteen tunnuksellista paremmin (Kirjoittaja 2018: 82). Vapaamuotoisessa puheessa tendenssi ei porilaisilla nuorillakaan kuitenkaan ole aivan yhtä selkeä, sillä erityisesti vartaloltaan kaksitavuisissa verbeissä (*kattomaan* → *kattoon*) tunnuksellinen muoto on säilyttänyt hallitsevan asemansa, mutta vartaloltaan pidemmissä verbeissä (*ihmetelemään* → *ihmetteleen*) tunnuksettomia muotoja on yhtä paljon kuin tunnuksellisia (Kirjoittaja mts. 64–65). Seuraavaksi näemme, että murrepakinoissa näkyy tässä piirteessä Porissa orastava kielenmuutos: Wallinin pakinoissa tunnuksettomia muotoja esiintyy jonkin verran, Mantan pakinoissa ei yhtään.

MA-infinitiivin illatiivi on piirteistä se, joka selvimmin mukailee myös meneillään olevaa kielenmuutosta. Taulukosta 5 nähdään, että Mantan pakinoissa *MA*-infinitiivin illatiivit esiintyvät systemaattisesti tunnuksellisina (*tekemään*), kun taas Elina Wallinin pakinoissa tunnuksettomien muotojen (*tekeen*) osuus on jo hieman nousussa. Wallinin pakinoissa

kaikkiaan 134:stä tapauksesta 12 (9 %) on tunnuksettomia. Tämä myös on linjassa edellä esitetyn Porin murteen nykytilanteen kanssa, sillä myös todellisuudessa tunnuksettomat muodot ovat hieman lisääntymässä, etenkin kirjoitetussa ympäristössä.

Taulukko 5. MA-infinitiivin illatiivi pakinoissa

	MA (esim. <i>tekemään</i>)	Ø (esim. <i>tekeen</i>)	yhteensä	tunnuksettomien osuus
Manta	204	0	204	0 %
Elina Wallin	122	12	134	9,0 %

Esimerkeissä 27–32 on pakinoissa esiintyviä tunnuksellisia variantteja, joista esimerkit 27–29 ovat Mantan pakinoista, esimerkit 30–32 taas Elina Wallinin pakinoista. Tunnuksettomien muotojen esimerkit 33 ja 34 ovat myös Elina Wallinin pakinoista, sillä Mantan pakinoissa niitä ei esiinny.

27. *poukautti seisomaa* (Manta/”Toivo-liitto”)
28. *kyl mää stää vaa jäi ihmettelemää* (Manta/”Mil ilveel”)
29. *mennäis vähä noist aidaravoist luuraamaa* (Manta/”Juhlii tulos”)
30. *jos sattuu olemaa aikaa* (Elina Wallin/”Kullail sää jaksat”)
31. *ruvettii funteeraamaa kullail pukeuruttaa* (Elina Wallin/”Iltaa, saako laulaa”)
32. *jääre itte köökiklasi viäree seuraamaa* (Elina Wallin/”Elias ja pilkitty norssi”)
33. *[m]innuu tuppas nauruttaa puhelime toises pääs* (Elina Wallin/”Kuus ällää”)
34. *ikää ruppee ollee siin kolmekymmene ikävuare huituvil* (Elina Wallin/”Naiste vooro”)

Elina Wallinin pakinoissa juuri esimerkeissä 33 ja 34 esiintyvät verbit *olla* ja *nauruttaa* keräävät tunnuksettomia muotoja. *Olla*-verbi esiintyy Wallinilla neljästi tunnuksettomana ja kuudesti tunnuksellisena, *nauruttaa*-verbi taas esiintyy neljästi ja vain tunnuksettomana. Edellä mainittujen lisäksi verbeissä *tehdä*, *tulla*, *mietiskellä* ja *funteerata* esiintyy myös tunnuksettomia muotoja. Tunnuksettomien muotojen esiintyminen on siis vielä varsin vähäistä ja rajattua harvoin lekseemeihin, mutta tunnuksettomuudesta kuitenkin näkyy jo merkkejä toisin kuin Mantan pakinoissa, joissa on vain tunnuksellisia muotoja. Tunnuksettomien muotojen rekisteriytyminen porilaisuuden sosiaaliseksi indeksiksi saattaaakin siis olla vasta aluillaan.

Syy tunnuksettomien muotojen ilmestymiselle 2010-luvun pakinoihin saattaa olla tunnuksettomien muotojen yleissuomalainen lisääntyminen niin puheessa kuin vapaassa

kirjoituksessakin, joskin Porin murteessa vartaloltaan kaksitavuisissa verbeissä tunnukselliset muodot ovat edelleen hallitsevia, mutta pidemmissä eivät (Kirjoittaja 2018: 64–65, 82). Toinen selitysvaihtoehto tunnuksettomien muotojen lisääntymiselle on siinä, että Wallin pyrkii pakinoissaan välttämään yleiskielen kanssa yhteen lankeavien muotojen käyttämistä, minkä vuoksi tunnuksettomia muotoja on myös mukana.

Toisaalta tunnuksettomien muotojen määrä on Wallininkin pakinoissa niin vähäinen, että todennäköisempää on, että niiden lisääntyminen johtuu nimenomaan meneillään olevan kielenmuutoksen vaikutuksesta. Lisäksi on myös mahdollista, ettei Wallin välttämättä itsekään pidä *MA*-infinitiivin illatiivin tunnuksellisuutta tai tunnuksettomuutta niin merkityksellisenä piirteenä porilaisen kielenkäytön illuusion luomisen kannalta, että olisi tärkeää tuottaa se aina juuri jommassakummassa muodossa ja rakentaa jommastakummasta variantista Porin ja porilaisen kielenkäytön indeksi. Tämän tutkimuksen aineiston avulla ei kuitenkaan pysty ottamaan kantaa, onko Wallin tehnyt valintansa tietoisesti, vaan se vaatisi esimerkiksi kirjoittajan haastattelemista. Kulttuuriperintöprosessin näkökulmasta *MA*-infinitiivin illatiivia taas voidaan pitää sellaisena tallennettavan kohteen (kulttuuriperinnön) osana, jota juuri tällä hetkellä ei ole tarpeen välittää juuri tietynlaisessa muodossa – tunnuksellisessa tai tunnuksettomassa – yleisölle ja yhteisölle.

4.5 ketä

Viimeisenä tarkasteltava piirre – *ketä*-pronomini *kuka*-interrogatiivipronominin ja *joka*-relatiivipronominin korvaajana – on siitä erikoinen porilaispiirre, että sen ei ole vanhastaan katsottu kuuluvan Porin murteeseen, vaan sen ydinalue on ollut etelämpänä, Lounais-Hämeessä ja Turun seudulla. Sen sijaan pronomini *kekä* on ollut vanhastaan käytössä Porin lähempänä: Sydän-Hämeessä sekä Pomarkun ja Lavian (joista jälkimmäisin kuuluu nykyisin Porin kaupunkiin, mutta siellä puhutaan lounaisen välimurteen sijasta hämäläismurretta) seudulla. *Ketä* on kuitenkin levinnyt nopeasti myös entisen ydinalueensa ulkopuolelle, onhan esimerkiksi Helsingin puhekielessä viitteitä *ketä*-nominatiivista jo 1920-luvulta. On kuitenkin arveltu, ettei kaupunkikielen *ketä* olisi syntynyt samasta lähteestä kuin murteiden *ketä*, vaan se olisi ruotsin vaikutuksen tulosta. (Vilppula 1989, 2000; Paunonen 1980: 27; Maamies 2017.)

Siitä, milloin *ketä* on tullut Porin murteeseen, ei voi olla varma, mutta se saattaa olla lähtöisin kummasta tahansa edellä mainitusta suunnasta. Nykyisin piirre on kuitenkin melko runsaassa käytössä Porin murteessa erityisesti *joka*-relatiivipronominin, mutta myös *kuka*-interrogatiivipronominin paikalla, ja sen ovat nostaneet esiin Porin murteeseen kuuluvana piirteenä myös muutamat maallikkokielenpuhujat (Aarikka 2014: 37; Kirjoittaja 2018: 65–66). Porilaisten WhatsApp-pikaviestipalveluun kirjoittamissa viesteissäkin *ketä* esiintyy, mutta harvemmin kuin puheessa, mikä saattaa johtua piirteeseen usein yhdistetyn ”rumuuden” tai ”junttiuden” vaikutuksesta (Kirjoittaja mts. 82–83). *Ketä*-pronominiin yhdistetty ”junttius” näkyy erityisesti internetin meemikulttuurissa:

Kuva 1. Ketä-meemi

Kuva 2. Ketä-meemi

Koska *ketä*-pronomini porilaisten itsensä mielestä kuuluu jopa olennaisesti Porin murteeseen ja sitä myös todellisuudessa käytetään siellä melko runsaasti, olisi oletettavaa, että Mantan ja Elina Wallinin murrepakinoissa *ketä* voisi myös esiintyä runsaasti. Kuitenkin *ketä* esiintyy vain Wallinin pakinoissa systemaattisesti.

Ketä-pronominiin saattavat *MA*-infinitiivin illatiivin tapaan näkyä kielenmuutoksen merkit. Taulukoista 6 ja 7 nähdään, että Mantan pakinoissa *ketä* korvaa *kuka*-interrogatiivipronominin vain kerran kaikkiaan neljästätoista tapauksesta, ja *joka*-relatiivipronominia se ei korvaa kertaakaan. Elina Wallinin pakinoissa *ketä* taas esiintyy kaksi kertaa kuudesta tapauksesta *kuka*-interrogatiivipronominin korvaajana, muttei kertaakaan *joka*-relatiivipronominin korvaajana.

Taulukko 6. *ketä* korvaamassa *kuka*-interrogatiivipronominia pakinoissa.

	<i>ketä</i>	<i>kuka</i>	yhteensä	<i>ketä</i> -pronominin
--	-------------	-------------	----------	-------------------------

				osuus
Manta	1	13	14	7,1 %
Elina Wallin	2	4	6	33,3 %

Taulukko 7. *ketä* korvaamassa *joka*-relatiivipronominia pakinoissa

	<i>ketä</i>	<i>joka</i>	yhteensä	<i>ketä</i> -pronominin osuus
Manta	0	4	4	0 %
Elina Wallin	0	6	6	0 %

Esimerkeissä 35 ja 36 esitetään *ketä*- ja *kuka*-interrogatiivipronominien vaihtelua Manta-pakinoissa, esimerkeissä 37 *kuka* esiintyy kvanttoripronominina ja esimerkissä 38 taas interrogatiivipronominina Elina Wallinin pakinoissa. Esimerkki 39 on *joka*-relatiivipronominin käytöstä Manta-pakinoissa, 40 taas Elina Wallinin pakinoissa.

35. *[k]juka* tua terveisii Roomast, *kuka* Pariisist (Manta/"Harjupääs")
36. *karasi pihal kattomaa ketä* siäl oli (Manta/"Vähhiin käy")
37. *kukkaa* ei ennää vastaa puhelimmee nummerol (Elina Wallin/"Olipa kerran internetti")
38. *[e]n tiär ketä* olis antanu (Elina Wallin/"Lento-Reiska")
39. *flikka, joka* kanto koko omaisuuttas (Manta/"Harjupääs")
40. *senki kuuresluakkalaise silmis joka* mult kysy, et oliko koulus jännää (Elina Wallin/"Koulutiä")

Merkillepantavaa on, että Elina Wallinin pakinoissa *ketä* korvaa *kuka*-interrogatiivipronominin systemaattisesti kaksi kertaa, mutta neljässä muussa *kuka*-tapauksessa, joissa kaikissa on kyse (*ei*) *kukaan* -tapauksista, joissa *kuka* toimii kvanttoripronominina, se ei korvaa *kuka*-pronominia kertaakaan. Näin ollen Wallinin pakinoissa itse asiassa yksinäinen, taivuttamaton ja kysyvä *kuka* korvautuu kummassakin kahdessa tapauksessa *ketä*-interrogatiivipronominilla, mutta muulloin ei. Manta-pakinoissa ei tällaista tilannetta ole, vaan *kuka* esiintyy myös kysyvänä ja taivuttamattomana *kuka*-muodossa yhtä *ketä*-muotoa (esimerkki 36) lukuun ottamatta.

Ketä näyttää siis syrjäyttäneen *kuka*-sanana kysymyksenä 2010-luvulle tultaessa, joskaan näin pienestä aineistosta ei pystykään mitään varmoja päätelmiä tekemään. Piirteen variaatio Wallinin 2010-lukulaisissa pakinoissa siis mukailee melko hyvin nykytilannetta, jossa *ketä* on varsin runsaasti käytetty (Kirjoittaja 2018: 65–66) ja tukee osaltaan Aarikan

(2014: 37) havaintoa siitä, että *ketä* olisi jossain määrin merkityksellinen – ja sitä kautta mahdollisesti kulttuuriperintönä vaalittava ja säilytettävä – piirre Porin murteessa.

Sen sijaan se, että *ketä* esiintyy Manta-pakinoissa vain kuriositeettina tuntuisi viestivän joko siitä, ettei *ketää* vielä 1900-luvun puolivälissä ole hahmotettu erityisen merkittäväksi porilaispiirteeksi tai sitten sitä, ettei Manta ole tohtinut ujuttaa kirjoitettuun kieleen vielä 1900-luvun puolivälissä niinkin ”junttia” ja ”rumaa” piirrettä kuin *ketä* on, joskaan mitään varmaa tietoa ei ole siitä, onko *ketä*-pronominin maine ollut yhtä huono jo 1900-luvun puolivälissä. Nykypäivän porilaisten *ketä*-pronominin runsaan käytön sekä piirteeseen kohdistetun eksplisiittisen (Aarikan informanttien maininnat pronominin käytöstä) ja implisiittisen (pronominin systemaattinen käyttö Wallinin pakinoissa) metapragmaattisen kommentoinnin ansiosta vaikuttaa kuitenkin siltä, että *ketä* olisi myös hiljalleen rekisteriytyneenä porilaisuuden sosiaalisesti indeksiksi, mutta meemeissä esitetyn kaltainen negatiivinen suhtautuminen piirteeseen saattaa hidastaa prosessia.

5 Lopuksi

Olen tässä artikkelissa tarkastellut, kuinka kaksi eri aikakausina kirjoittanutta murrepakinoitsijaa – Manta (1950–60-luku) ja Elina Wallin (2010-luku) – tuottavat murretta. Tavoitteenani on ollut selvittää, miten ja millaista kielenpiirteitä hyödyntämällä murretta säilytetään kulttuuriperintönä ja millaista kulttuuriperintöä tiettyjä kielenpiirteitä käyttämällä murteesta tuotetaan. Viiden kielenpiirteen valossa olen pyrkinyt selvittämään, näyttäytyykö pakinoissa kuvattava Porin murre staattisena vai näkyvätkö myöhemmin kirjoitetuissa pakinoissa kielenmuutoksen merkit. Tästä syystä olen valinnut tarkasteltavakseni kielenpiirteet (yleisgeminatio, *nk*-konsonanttiyhtymän heikon asteen edustus, yleiskielen *d*:n vastineet, *MA*-infinitiivin illatiivi ja *ketä*-pronomini), joissa on tutkimuskirjallisuuden perusteella käynnissä jonkinasteinen kielenmuutos. Hypoteesina on ollut, että murre esiintyy eri aikoina kirjoitetuissa pakinoissa varsin samanlaisena, jolloin todellisuudessa Porin murteesta väistymässä olevien piirteiden rooli osana porilaisuutta ja porilaista kulttuuriperintöä pyritään säilyttämään. Analyysini osoittaa hypoteesin pitävän hyvin todennäköisesti paikkansa.

Tarkasteltujen piirteiden valossa vaikuttaa siltä, että Mantan ja Elina Wallinin murrepakinat toimivat tärkeänä kanavana, kun murretta säilytetään kulttuuriperintönä – tekevät he sen tietoisesti tai eivät. Tämä näkyy erityisesti Elina Wallinin 2000-luvulla kirjoitetuissa pakinoissa, joissa kaikkien tarkasteltujen piirteiden variaatio, *MA*-infinitiivin illatiivia lukuun ottamatta, asettuu vastustamaan meneillään olemaan kielenmuutosta. Kuitenkin myös Wallinin pakinoissa variaatioltaan Porin murteen todellista tilannetta mukailevan *MA*-infinitiivin illatiivin tuottaminen pakinoihin sellaisena kuin se niissä esiintyy, tuntuu heijastavan Wallinin mahdollista yleisempää kirjoittamisstrategiaa. Tämän strategian voi perustellusti esittää olevan mahdollisimman paljon yleiskielen piirteistä poikkeavasti kirjoittaminen.

Kummankin kirjoittajan pakinoissa yleisgemmaatio esiintyy lähes säännönmukaisesti, joskin hieman harvinaisempaa sen esiintyminen on ennen diftongia (*jottain*) kuin ennen pitkää vokaalia (*mittään*). Koska yleisgemmaatiota esiintyy myös Wallinin 2010-luvun pakinoissa runsaasti, vaikka se on Porin murteessa väistyvä piirre, toimii se hyvänä esimerkkinä siitä, miten juuri ”vanha Porin murre” on se kielimuoto, joka pakinoissa koetaan säilyttämisen arvoiseksi kulttuuriperinnöksi, jota on tärkeää välittää myös tuleville sukupolville. Syy tälle voi olla pyrkimys autenttisuuteen ja nostalgiaan, jonka avulla mennyt aika pyritään pakinoiden välityksellä tuomaan eläväksi niin yhteisölle kuin kirjoittajalle itselleen (Brædder 2018; Smith & Campbell 2017). Samanlainen tendenssi näkyy myös muissa kielenpiirteissä. Voikin sanoa, että Wallinin pakinat ovat selvästi osa suomalaisen murrekirjallisuuden jatkumoa, sillä ”vanhan murteen” vaaliminen ryhmäidentiteetin ja paikallisidentiteetin rakentamisen välineenä on ollut murrekirjoittajilla tapana jo pitkään (Koski 2002: 53–54, 73 – 74)

Yleisgemmaation tapaan väistyvä piirteenä nykyisessä Porin murteessa esiintyvän astevaihtelemattomassa *nk*-konsonanttiyhtymässä Wallin kirjoittaa astevaihtelemattomia ”vanhan murteen” muotoja (*kenkät*) säännönmukaisesti. Sen sijaan Mantan pakinoissa astevaihtelemattomia muotoja on vain reilut kaksi kolmannelta, mikä vaikuttaisi kuvaavan melko hyvin Porin murteen silloista todellista tilannetta. Wallinin pakinoissa taas väistyvän piirteen systemaattisuus korostaa piirteen olemusta tärkeänä Porin murteen osana, joka pitää säilyttää myös niiden tietoisuudessa, joiden puheeseen se ei enää kuulu. Toisaalta yleisgemmaation ja *nk*-konsonanttiyhtymän astevaihtelemattomuuden tiuha esiintyminen Wallinin pakinoissa voi kertoa myös kaupallisista tavoitteista. Murrepakinoiden kuluttajat kun

eivät todennäköisesti ole tulevia polvia, joille murretta pitäisi säilyttää, vaan pikemminkin vanhempia sukupolvia, joissa vanhojen piirteiden käyttö herättää nostalgiaa.

Yleiskielen *d*:n vastineissakin Elina Wallinin pakinat asettuvat jälleen vastustamaan kielenmuutosta, jossa *r* on väistymässä Porin murteeseen jo vanhastaankin kuuluneen *d*:n tieltä, sillä Wallin käyttää *r*:ää lähes systemaattisesti ja sen rinnallakin vain *t*:tä. Mantan pakinoissa taas *d* on lähes ainut variantti, joskin sen rinnalla esiintyy myös harvoin *r* etenkin humoristisissa yhteyksissä. Yleiskielen *d*:n tapauksessa ei voi kuitenkaan yksiselitteisesti väittää Wallinin *r*:n käytön kertovan välttämättä pelkästään pyrkimyksestä kulttuuriperinnön säilyttämiseen tai nostalgian tunteen luomiseen, sillä myös *d*:n ja *r*:n käyttö on jakanut myös vanhemmat pakinoitsijat kahtia. Yhtä todennäköistä onkin, että Wallinin *r*:n käyttö on seurausta siitä, että hän pyrkii kirjoittamaan mahdollisimman paljon yleiskielestä poikkeavia piirteitä.

Tästä strategiasta on osoituksena *MA*-infinitiivin illatiivi, jossa – ainakin näennäisesti – Wallinin pakinat poikkeuksellisesti seuraavat yleissuomalaista kielenmuutosta, jossa tunnuksettomat (*tekeen*) muodot ovat lisääntymässä tunnuksellisten (*tekemään*) kustannuksella. Wallinin pakinoissa tunnuksettomia muotoja on tapauksista joka kymmenes, kun taas Mantan vanhemmissa pakinoissa niitä ei esiinny. Tämä poikkeuksellinen variaation suunta näyttääkin kertovan paitsi siitä, että Wallin pyrkii kirjoittamaan mahdollisimman murteellisesti, myös siitä, että *MA*-infinitiivin illatiivin tunnuksellisuus/tunnuksettomuus ei välttämättä ole järkevä Poriin tai porilaisuuden indeksi. Sen sijaan yleisgeminatio ja *nk*-konsonanttiyhtymän astevaihtelemattomuus näyttäisivät kulttuuriperinnöksi kehittymisensä ansiosta rekisteriytyneen myös varsin selviksi porilaisuuden sosiaalisiksi indekseiksi, ainakin murrepakinoiden kontekstissa.

Vähemmän selvästi porilaisuuden indeksinä näyttäytyy *ketä*, joka kyllä esiintyy kummankin kirjoittajan pakinoissa *kuka*-sanana korvaajana, mutta sen osuus ei ole (ainakaan vielä) suuren suuri. Mantan pakinoissa tapauksia on vain yksi, Wallinin pakinoissa kaksi. Mainittava tosin on, että Wallinin pakinoissa *kuka*-interrogatiivipronomini on korvautunut täydellisesti *ketä*-variantilla, kun taas *ei kukaan* -kvanttoripronominista ei esiinny *ei ketään* -varianttia. Tulokseni siis vaikuttavat tukevan Aarikan (2014) aiemmin tekemiä havaintoja *ketä*-sanana jossain määrin porilaisuutta indeksoivasta luonteesta.

Kaiken kaikkiaan pakinoissa näkyy murre, joka on jo jossain määrin katoamassa. Laajaa näkyvyyttä maakunnan suurimmassa päivälehdessä tai kirjojen kansissa saavien

pakinoiden avulla väistyvät piirteet kuitenkin säilyvät ihmisten tietoisuudessa ja siten osana heidän kielellisiä resurssejaan, joiden avulla pystyy ilmentämään esimerkiksi porilaista identiteettiä. Pakinoitsijalla onkin osaltaan valta ”päättää”, millaiset kielenpiirteet säilyvät osana Porin murretta. Pakinat ovat siis kirjoittajiensa metapragmaattisia kommentteja (Silverstein 2003; Agha 2007), jotka siten tuovat esiin heidän käsityksensä ja muovaavat muiden käsityksiä Porin murteesta.

Tässä artikkelissa olen rajannut analyysini vain viiden kielenpiirteen analyysiin. Samaa aineistoa olisi mielekäästä tutkia myös diskursiivisesti selvittäen, millä tavoin niissä rakennetaan porilaisuutta sisällöllisesti ja muin kielellisin ratkaisuin. Kielen indeksisyyden tarkastelussa olisi kaiken kaikkiaan syytä päästä myös murrepiirteiden ulkopuolelle, käsittelemään vielä enemmän niitä laajempia kielenkäytön tapoja, joita eri puolilta Suomea kotoisin oleviin ihmisiin ja heidän kielenkäyttöönään yhdistetään. Näin olisi mahdollista saada arvokasta lisätietoa siitä, millaiset kielenkäyttötavat yhdistyvät tietyn yhteisön edustajiin, ja mahdollisesti myös sitä, millaiset kielenkäytön tavat näissä yhteisöissä katsotaan merkityksellisiksi ja siten säilyttämisen arvoisiksi, joksikin sellaiseksi, jota voi kutsua kulttuuriperinnöksi.

Lähteet

- AARIKKA, LOTTA 2014: *”Mitä iloo siit o ko se o samallai kaikil”*. *Porilaissyntyiset ja Poriin muuttaneet nuoret aikuiset aluepuhekielen puhujina ja tarkastelijoina*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Saatavilla osoitteessa: <https://www.utupub.fi/handle/10024/100136>
- AARNE, ANTTI 1891: Porin murteen äänneopilliset ominaisuudet. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Saatavilla osoitteessa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/145523>
- AGHA, ASIF 2003: The Social Life of a Cultural Value. – *Language and Communication* 23 s. 231–273.
- 2007: *Language and Social Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

AIRISNIEMI, JOHANNA 2015: Oulun seudun murre internetin keskustelupalstoilla. Pro gradu - tutkielma. Oulun yliopisto. Saatavilla osoitteessa: <http://jultika.oulu.fi/Record/nbnfioulu-201502121077>

BRÆDDER, ANNE 2018: Embodied Simulations of Pasts: The Past as Present to WWII Reenactors and Living Historians. – *Public History Review Vol. 25*, s. 20–32. Saatavilla osoitteessa: : <https://doi.org/10.5130/phrj.v25i0.6391>

COUPLAND, NIKOLAS 2007: *Style. Language Variation and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

ECKERT PENELOPE 2008: Variation and the indexical field. – *Journal of Sociolinguistics 1 2/4* s. 453– 476.

— 2012: Three waves of variation study: The emergence of meaning in the study of sociolinguistic variation. – *Annual Review of Anthropology 41* s. 87–100.

ESKOLA, PAULA 1987: *Porin murrekirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 472. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

GRAHN, MAARIT 2009: Noormarkun ruukki. Menneisyyden jäljistä kulttuuriperinnöksi. – Maarit Grahn & Maunu Häyrynen (toim.), *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit* s. 107–126. Tietolipas 230. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granfors, Henry 1991: *Porilaist prohtaamist. Murrepakinoista sanakirjaksi*. Pori: Satakunnan kirjateollisuus.

HONKO, LAURI 1990: Folkloreprosessi. – *Sananjalka 32* s. 93–121.

IKOLA, NILO 1931: Ala-Satakunnan murteen suhde lounaissuomalaisiin ja hämäläisiin murteisiin. – *Virittäjä 35* s. 172–185.

JOHNSTONE, BARBARA 2011: Language and place. – Rajend Mesthrie (toim.), *The Cambridge Handbook of Sociolinguistics* s. 203–217. New York: Cambridge University Press.

— 2013: *Speaking Pittsburghese: The Story of a Dialect*. Oxford: Oxford University Press.

JORDAN, JENNIFER 2006: *Structures of Memory: Understanding Urban Change in Berlin and Beyond*. Stanford: Stanford University Press.

KALLIOKOSKI, JYRKI 1998: Hj. Nortamon murrekertomukset ja puhutun illuusio. – Lea Laitinen & Lea Rojola (toim.), *Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KIRJOITTAJA 2018

- KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Saatavilla osoitteessa: <http://kettunen.fnhost.org/index.html>
- Ketä-meemi luolasto.org-sivustolla: <https://luolasto.org/m/7238>. Luettu 10.12.2019.
- Ketä-meemi riemurasia.net-sivustolla: <https://www.riemurasia.net/kuva/Keta/133044>. Luettu 10.12.2019.
- KUPARINEN, OLLI 2015: *Kohti ääretöntä. Jäsentyvä infinitiivikonstruktio Helsingin puhekielessä 1970-luvulta 2010-luvulle*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Saatavilla osoitteessa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/98257>
- KURKI, TOMMI 1998: Kielellinen vaihtelu ja muutos Alastaron murteessa. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen raportti.
- 1999: Havaintoja Eurajoen murteen muuttumisesta. – *Sananjalka* 41, 125–143.
- LAPPALAINEN, HANNA 2001: Sosiolingvistien katsaus suomalaisnuorten nykypuhekieleen ja sen tutkimukseen. – *Virittäjä* 105 s. 74–101.
- LEHTONEN, HEINI 2015: *Tyylitellen. Nuorten kielelliset resurssit ja sosiaalinen indeksisyys monietnisisessä Helsingissä*. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto. Saatavilla osoitteessa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155659>
- LEINO, ULLA 2008: *Pootora. Sanakirja. Tuttuu porilaist*. Pori: Porin murteen piiri.
- MAAMIES, SARI 2017: Kuka, ken, keitä? *Kielikello* 4/2017. Saatavilla osoitteessa: <https://www.kielikello.fi/-/kuka-ken-keita->
- MAKKONEN-CRAIG, HENNA – VAATTOVAARA, JOHANNA 2007: Murteiden uusi nousu. – H. K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia. Osa II. Kääntäminen kulttuurisena instituutiona*, s. 401–411. SKST 1112. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MIELIKÄINEN, AILA 2001: Kirjoitettua murretta. *Kielikello* 4/2001. Saatavilla osoitteessa: <https://www.kielikello.fi/-/kirjoitettua-murretta>
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MUSTANOJA, LIISA 2011: *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatutkimus Tampereen puhekielestä*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- MUSTANOJA, LIISA – O'DELL, MICHAEL 2007: Suomen *d* ja *r* sosiofoneettisessa kentässä. – *Virittäjä* 111, s. 56–67.

- NAHKOLA, KARI 1987: *Yleisgemmaatio. Äänne muutoksen synty ja vaiheet kielisysteemissä erityisesti Tampereen seudun hämäläismurteiden kannalta*. Suomalaisen Kirjallisuuden seuran toimituksia 457. Helsinki: SKS.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN, MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankeeseen pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.
- PAUNONEN, HEIKKI 1980: *Finskan i Helsingfors. Helsingfors två språk. Rapport 1*. Helsinki: Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B nr 4.
- PIIPPO, IRINA – VAATTOVAARA, JOHANNA – VOUTILAINEN, EERO 2016: *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. Helsinki: Art House.
- RAPOLA, MARTTI 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 283. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1990 [1947]: *Johdatus suomen murteisiin*. 4. painos. Tietolipas 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SALONEN, MIRJA 1995: *Murrepiirteitä porilaisten nuorten puheessa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- SAVOLAINEN, TYTTI 2002: *Porilaiset puhekielensä kuvaajina*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- SILVERSTEIN, MICHAEL 2003: Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life – *Language and Communication* 23 s. 193–229.
- SIVULA, ANNA 2009: Coimbran yliopisto kulttuuriperintöprosessina. Kapina palatsia piirittävässä tasavalloissa. – Maarit Grahn & Maunu Häyrynen (toim.), *Kulttuurituotanto. Kehykset, käytäntö ja prosessit* s. 127–147. Tietolipas 230. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2010: Kadonneen järven jäljillä. – Pertti Grönholm & Anna Sivula (toim.), *Medeiasta pronsisoturiin* s. 21–39. Turku: Turun historiallinen yhdistys.
- SMITH, LAURAJANE 2006: *Uses of Heritage*. London & New York: Routledge.
- SMITH, LAURAJANE – CAMPBELL, GARY 2017: 'Nostalgia for the future': memory, nostalgia and the politics of class. – *International Journal of Heritage Studies*, 23:7, s. 612–627.

- TIITTULA LIISA – NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2013: Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1401. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- TUOMI-NIKULA, OUTI – HAANPÄÄ, RIIINA – KIVILAAKSO, AURA 2013: Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. – Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää & Aura Kivilaakso (toim.), *Mitä on kulttuuriperintö?* s. 12–30. Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- UUSIVIRTA, PEKKA 1966: Loppu-*n* Porin seudun murteissa. Helsingin yliopisto.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2012: Spatial concerns for the study of social meaning of linguistic variables – An experimental approach. – Hanna Lehti-Eklund, Camilla Lindholm, Caroline Sandström (toim.), *Folkmålsstudier* 50, s. 175–209.
- VAATTOVAARA, JOHANNA – KUNNAS, NIINA – SAVINIEMI, MAIJA 2018: Stadi imitoituna. – Sisko Brunni ym. (toim.), *Studia humaniora ouluensia* 16. *Kuinka mahottomasti nää tekkiit: Juhlakirja Harri Mantilan 60-vuotispäivän kunniaksi*, s. 287–323. Oulun yliopisto.
- VAHTIKARI, TANJA 2013: Merkityksin rakennettu vanha Rauma. Suomalaisen historiallisen kaupungin varhainen määrittely valintoina ja vuoropuheluna 1900–1970. – Katri Lento & Pia Olsson (toim.), *Muistin kaupunki. Tulkintoja kaupungista muistin paikkana*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VILPPULA, MATTI 1989: ”Ketä se oli kun pölli mun kirjan”. *Kielikello* 3/1989. Saatavilla osoitteessa: <https://www.kielikello.fi/-/keta-se-oli-kun-polli-mun-kirjan->
- 2000: ”Ketä tarvitsee röntgeniä?”. *Helsingin Sanomat* 13.6.2000. Saatavilla osoitteessa: [https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/kielikuna_\(1996_2010\)/keta_tarvitsee_rontgenia](https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/kielikuna_(1996_2010)/keta_tarvitsee_rontgenia)
- VUOKNIEMI, HANNA 2011: *Lounaismurteiden erikoisgemmaatio satakuntalaisten puheessa. Tutkimusraportti*. Sivuaineen tutkielma. Turun yliopisto.